

**Voorlopig onderzoeksvoorstel:
Vermogensbeheer van minderjarige Joodse oorlogswezen
door Joodse voogdij-instellingen**

Archief Philip Staal

De *stichting Samenwerkingsverband-JMW* te Amsterdam, Nederland

en

Het *Samenwerkingsverband Rechtsherstel Joodse Oorlogswezen i.o.* (SRJO) te Even
Jehuda, Israël

Hebben gezamenlijk het Voorlopig onderzoeksvoorstel ‘Vermogensbeheer van minderjarige Joodse oorlogswezen door Joodse voogdij-instellingen vastgesteld voor het algemeen, onafhankelijk onderzoek dat zal worden uitgevoerd en bekrachtigen dit met de ondertekening van dit werkdocument.

Het Voorlopig onderzoeksvoorstel betreft:

- a. de Centrale onderzoeksvraag
- b. de Nadere uitwerking van de onderzoeksvraag
- c. de Projectopzet; en
- d. de samenstelling van het Onderzoeksteam en de Begeleidingscommissie

De uitwerking van bovenstaande is vastgelegd in onderstaand werkdocument.

WERKDOCUMENT

Inhoudsopgave

- I De centrale onderzoeksvraag
- II Nadere uitwerking van de onderzoeksvraag.
- III Het in kaart brengen van het beschikbare onderzoeksmateriaal, en ten slotte
- IV Een aantal onderzoeksmogelijkheden/scenario's
- V Projectopzet

Ad. I De centrale onderzoeksvraag.

Op welke wijze hebben de Joodse voogdij-instellingen, vallend onder de Gefusioneerde Instellingen voor Joodse Kinderbescherming (‘de Fusie’), bij het beheer van de vermogens van de minderjarige Joodse oorlogswezen, de financiële belangen van deze oorlogswezen behartigd, in het licht van het vigerend overheidsbeleid en de algemene praktijk van de zorg voor wezen in de jaren 1945-1981¹?

¹ In 1981 werden de werkzaamheden en de vermogens van de Joodse voogdij-instellingen overgedragen aan Joods Maatschappelijk Werk

Ad. II Nadere uitwerking van de onderzoeksvraag.

1. Hoe was het beleid van de Nederlandse Overheid ten aanzien van de minderjarige oorlogswezen?
 - a. Hield de Nederlandse Overheid toezicht op de werkzaamheden van de Joodse voogdij-instellingen? Zo ja, op welke wijze?

2. Hoe werd het beleid van de Nederlandse Overheid door de besturen van de betreffende Joodse voogdij-instellingen vertaald in hun beleid?
 - a. In welke mate werd –in het licht van het Besluit Oorlogspleegkinderen- gebruik gemaakt van 'de inkomsten en vermogens' van de Joodse minderjarige oorlogswezen?
 - b. Welk beleid voerden de Joodse voogdij-instellingen tussen 1945 en 1966 t.a.v. de vermogens van Joodse minderjarige oorlogswezen?

3. Hoe werd het beleid van de besturen van de betreffende Joodse voogdij-instellingen in de praktijk van deze instellingen vertaald?
 - a. Op welke wijze werd het beleid dat ten aanzien van de vermogens van Joodse minderjarige oorlogswezen door de Joodse voogdij-instellingen werd gevoerd concreet vorm gegeven?
 - b. Zijn er aanwijzingen dat er (systematisch) misbruik is gemaakt van de vermogens van Joodse minderjarige oorlogswezen door:
 - i. de joodse voogdij-instellingen;
 - ii. individuele bestuurders of medewerkers van de Joodse voogdij-instellingen;
 - iii. anderen?
 - c. Zijn er aanwijzingen dat gelden van Joodse minderjarige wezen een deel vormen van de vermogens die in 1981 zijn overgedragen aan JMW?
 - d. Op welke wijze vond dossiervorming plaats?
 - e. Hoe is de besluitvorming gelopen rond de vernietiging/opschoning van (sociale én financiële) dossiers van Joodse minderjarige oorlogswezen?
 - f. Op welke wijze gingen andere voogdij-instellingen met hun persoonsdossiers om?
 - g. Week de wijze waarop de Joodse voogdij-instellingen omgingen met de persoonsdossiers significant af van de wijze waarop andere (niet-Joodse) voogdij-instellingen met hun persoonsdossiers omgingen en zo ja, waarom was dat?
 - h. Zijn er aanwijzingen dat dossiers vernietigd/geschoond zijn om handelingen door organisaties of personen te verbergen ('cover-up'-theorie)?

Ad. III Het beschikbare onderzoeksmateriaal

- A Het bestuursarchief van de Gefusioneerde instellingen voor Joodse kindbescherming;
- B Financiële stukken van de Fusie, Jaarrekeningen e.d.;
- C Diverse gerelateerde archieven, w.o. leningsfondsen, CIH, Jokos e.d.;
- D De sociale dossiers van de minderjarige Joodse oorlogswezen (Le'Ezrath-dossiers uit Gemeente archief Amsterdam en OPK-dossiers uit Rijksarchief Haarlem);
- E Dossiers uit het Nederlands Beheersinstituut bij het Nationaal Archief in Den Haag;
- F Memories van Successie bij het Centraal archief Belastingdienst;
- G Financiële gegevens die nog in het bezit zijn van oorlogswezen²;
- H Literatuuronderzoek.

Ad IV. Onderzoeksmogelijkheden/scenario's

Een combinatie van de onderstaande onderzoeksvormen is mogelijk:

1. Beleidsonderzoek

Te onderzoeken archieven: bestuursarchieven Fusie

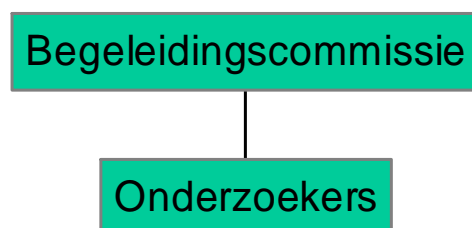
2. Onderzoek naar individuele levensgeschiedenissen

Te onderzoeken archieven: statistisch significante steekproef sociale dossiers, bestuursarchieven en andere relevante bronnen

3. Financieel onderzoek (evt. in aanvulling op 1. en 2.)

Te onderzoeken documenten: eventueel bij oorlogswezen nog aanwezige financiële stukken waaronder eindafrekeningen, in relatie tot sociale dossiers van LEH en evt. OPK, Jaarrekeningen etc.

Ad. 5. Projectopzet

² Aan deze categorie kan eveneens worden toegevoegd de resultaten van het Project 'Informatieverschaffing Joodse oorlogswezen'. In dit project worden informatievragen/claims van individuele oorlogswezen door JMW onderzocht.

**Samenwerkingsverband-JMW en
Samenwerkingsverband Rechtsherstel Joodse Oorlogswezen i.o.**

Taak:

1. JMW werkt een eerste onderzoeksopzet uit.
2. De ‘Terms of Reference’ (Onderzoeksvoorstel) en de samenstelling van het Onderzoeksteam en de Begeleidingscommissie worden vastgesteld door het bestuur van het Samenwerkingsverband-JMW en het bestuur van de SRJO.
3. Het bestuur van het Samenwerkingsverband-JMW verleent een opdracht aan de onderzoekers en de Begeleidingscommissie en financiert het onderzoek. Een afschrift van de opdracht wordt verzonden aan de SRJO en op de website van JMW gezet.
4. Noch het Samenwerkingsverband-JMW, noch JMW, noch het SRJO, noch haar samenstellende leden hebben na de opdrachtverlening enige bemoeienis met de uitvoering van het onderzoek.

Begeleidingscommissie

Taak:

De Begeleidingscommissie begeleidt de onderzoekers en toetst de kwaliteit van zijn/haar werkzaamheden. De Begeleidingscommissie is verantwoordelijk voor de onafhankelijkheid van het onderzoek en de wetenschappelijke kwaliteit van het eindproduct.

De Begeleidingscommissie bestaat uit een aantal personen die hun sporen hebben verdiend op wetenschappelijk terrein, dan wel op financieel terrein.

De begeleidingscommissie bestaat uit:

.....

.....

Onderzoeksteam

Taak:

Uitvoering van het onderzoek binnen een vastgestelde termijn. Naast een historicus dient een financieel deskundige deel uit te maken van het onderzoeksteam.

Het eindresultaat dient een handzaam en inzichtelijk onderzoeksrapport te zijn dat door een breed publiek gelezen kan worden.

Het Onderzoeksteam bestaat uit:

.....

Het werkdocument is door het bestuur van de stichting Samenwerkingsverband-JMW en het bestuur van het Samenwerkingsverband Rechtsherstel Joodse Oorlogswezen i.o. (SRJO) vastgesteld op februari 2006.

Harry J. van den Bergh
Voorzitter Samenwerkingsverband-JMW

Philip Staal
Voorzitter SRJO i.o

Bijlage

Eerste opzet werkplan onderzoek 'Vermogensbeheer joodse oorlogswezen door joodse voogdij-instellingen' en werkschema

oktober 2005

Opzet werkplan

Voor de praktische uitvoering van een onderzoek naar het vermogensbeheer, dat tevens recht zal doen aan de uitgangspunten en doelstellingen van het 'Voorlopig onderzoeksvoorstel', adviseer ik om het onderzoek in twaalf deelonderzoeken op te splitsen:

1. Inventariseren relevante instellingen en externe archieven.
2. Inventariseren relevante dossiers bij JMW met uitsplitsing naar de afzonderlijke deelaspecten van de onderzoeksvraagstelling, namelijk: beleid, financiële verantwoording en 'cover up'.
3. Onderzoek Fusie-beleid t.a.v. de weeskinderen, m.n. wat betreft de financiële en sociale aspecten, aan de hand van onder 2 geïnventariseerd serieel bronnenmateriaal. Hierin aparte aandacht voor beleid t.a.v. JOKOS en CADSU.
4. Onderzoek formeel overheidsbeleid.
5. Parallel onderzoek naar de uitvoering van het formele overheidsbeleid door andere instellingen die zich met oorlogspleegkinderen bezighielden.
6. Onderzoek in de onder 1 geïnventariseerde externe archieven, waaronder archieven van instellingen en ondernemingen die het financieel beleid controleerden, zoals de accountant en (wellicht toch) kantonrechter.
7. Opstellen van een becommentarieerd overzicht van relevante financiële dossiers in externe archieven (mogelijk ook ABN AMRO als erfopvolger van de Twentsche Bank?) en in archief JMW om deze te laten controleren door een financieel expert.
8. Systematisch onderzoek van de sociale dossiers voor aanvullende informatie over het sociale beleid en het vermogensbeheer.
9. Matchen resultaten algemeen onderzoek en uitkomsten behandeling individuele klachten.
10. Onderzoek naar het schone in de jaren '70:
 - a. Inventariseren wat bewaard is en, indien mogelijk, wat is vernietigd.
 - b. Beleid t.a.v. vernietiging door Fusie en opvolger [N.B. Waarom is er in 1981 wel op voorzichtigheid bij vernietigen van de OPK-dossiers aangedrongen vanuit JMW (zie noot 8 p. 29 van 'Een goede naam')? Omslagtraject eind jaren '70 en begin '80?].
 - c. Formele en gangbare normen voor vernietiging financiële dossiers, in het bijzonder van wezen en kinderen in instellingen; historische archivistiek (en situatie en beleid bij andere instellingen).
 - d. Achtergronden van de overbrenging. Waren er richtlijnen van en begeleiding door het N[R]IOD?
 - e. formele en feitelijke rol van directeur Cohen bij de vernietiging.
11. Nazien van de passages in de studie van Elma Verhey, die voor de joodse instellingen compromitterend zijn en die berusten op archiefmateriaal, dat niet is bestudeerd in het kader van het onderzoek dat in bovengenoemde punten is genoemd (bijvoorbeeld materiaal uit de 'Joint'-archieven). Nadere historische evaluatie van dit materiaal.

12. Aanvullend onderzoek naar de discussie over de positie van de oorlogspleegkinderen en –wezen bij de totstandkoming van het besluit tot uitkering van de Maror-gelden.

Opmerkingen bij het werkplan:

Het onderzoek onder 1 en 2 genoemd betreft verder en meer gedetailleerd vooronderzoek. Het onderzoek naar het beleid, de financiële verantwoording en de ‘cover up’ wordt gedekt door respectievelijk: de deelonderzoeken 3, 4 en 5, de deelonderzoeken 6 en 7 en het deelonderzoek 10.

De deelonderzoeken onder 8 en 9 genereren naar verwachting aanvullende informatie voor het beleid en mogelijk ook de financiële verantwoording.

Deelonderzoek 11 is een noodzakelijk aanvullend onderzoek om de waarde te bepalen voor de hoofdconclusies van het archiefonderzoek dat door Elma Verhey in andere (o.a. buitenlandse archieven) is verricht. Anders gezegd, in hoeverre is het bronnenmateriaal uit de archieven die thans buiten beschouwing zullen blijven, toereikend bewijsmateriaal voor de conclusies die zij ten aanzien van het vermogensbeheer en de ‘cover up’ trekt.

Deelonderzoek 12 is voor de centrale vraagstelling niet per se noodzakelijk. Echter, aangezien de discussie over het vermogensbeheer door de joodse instellingen bijna niet los kan worden gezien van de hernieuwde aandacht voor de joodse oorlogstegoeden in de jaren '90, lijkt het zeer raadzaam om voor een beter begrip van de problematiek in zijn totaliteit, in een aanvullend deelonderzoek hieraan nog afzonderlijke aandacht te besteden. Hierbij zal dan met name de aandacht naar de bij 12 genoemde discussie uitgaan.

Taakverdeling

Zoals reeds in een ander verband gemeld, leent bovenstaand werkplan zich goed voor een taakverdeling binnen een onderzoeksteam van drie historici. De zwaarte van de deelonderzoeken verschilt. Hiermee zal rekening moeten worden gehouden bij een nog nader uit te werken taakverdeling.

Werkschema

Alternatief 1:

Eén onderzoeker. Het onderzoek gaat per 1 maart 2006 van start voor de duur van minimaal 16 (voltijds) tot maximaal 32 (deeltijd) maanden. Over de exacte startdatum en maximale duur kan nader worden beslist (bijv. deeltijd tot november 2006 en voltijd daarna).

Alternatief 2:

Er komen drie onderzoekers

- Startdatum vooronderzoek (1 en 2) uitgevoerd in de maanden januari-februari 2006 op basis van 1 dag in de week. In deze periode ook de definitieve besluitvorming rond het onderzoek (begeleidingscommissie, kader onderzoeksopdracht, instemming betrokken partijen, aanstellen medeonderzoekers, uitwerken onderzoeksplan)
- Startdatum feitelijk onderzoek (3 t/m 11 of 12) 1 maart 2006. Duur 10 à 11 maanden bij een deeltijdaanstelling van elk van de onderzoekers van 2,5 dag per week (totaal 30 onderzoeksdagen in de maand).